

ї ї

П О Р О Ж Н І

М І С Ц Я

АННА ГРУВЕР

ї ї

П О Р О Ж Н І

М І С Ц Я

Львів
Видавництво Старого Лева
2022

Анна Грувер

Г 90 Її порожні місця [Текст] : роман / Анна Грувер. — Львів : Видавництво Старого Лева, 2022. — 584 с.

ISBN 978-966-448-050-2

Анна і Сара — дві дівчинки з різних часів. Перша — сучасна підлітка, переселенка з Донецька, яка захоплюється музикою і має близькі взаємини із набагато старшим одруженим чоловіком. Друга — єврейська дівчинка, яка нічого не чує через ваду слуху, робить дивовижні колажі, веде щоденник упродовж 1938–1941 рр., і згодом цей щоденник вийде у світ окремою книжкою. Що ж поєднує двох дівчат із такими різними долями? І навіщо Анні щоденник Сари, яку правду вона хоче там відшукати?

Ця книжка — про важливість помічати тих, хто поруч, про дорослішання та набуття самості й власного голосу, про складання із розрізнених фрагментів себе і свого цілісного світу, в якому немає порожніх місць. Врешті — про правду, стійкість, про дім, який завжди з нами, хай би де ми були.

УДК 821.161.2-31

© Анна Грувер, текст, 2022

© Ілона Сільваші, обкладинка, 2022

© Видавництво Старого Лева, 2022

ПЕРЕДМОВА

Це руки та гілля, шахта з вікна, спини будинків, листя паркових дубів, бетон і залізо дворів, річка Кальміус, тіні, невидимі сліди збережених у землі кроків. Зрештою саме це залишається нашою спадщиною. Безхмарне небо негативів.

На самому початку війни моя родина вивезла з Донецька альбом. Звісно, не весь: чимало фотографій взагалі не дожило й до війни. Наприклад, моя бабуся в юності знищила свої портрети – їх робив фотограф, з яким вона мала одружитися. Я уявляю ці світлини білими лакунами в альбомі. Вони є. Ви теж можете уявити їх: ці фото зробив у 50-х роках хлопець, закоханий у кучеряву студентку медичного інституту, з довгими білими віями та завжди трохи здивованим поглядом.

Я – Анна Грувер, і я написала цей роман.

Писала його шість років, а серію фотографій почала робити влітку 2018 року. Світлини ви можете побачити, якщо перейдете за покликанням на *Instagram: [instagram.com/anna.gruver](https://www.instagram.com/anna.gruver)*. Це не зовсім ілюстрації, бо вони виходять за межі ілюстрацій. Це радше фрагменти самого тексту і, зокрема, майбутніх текстів. Фрагменти мови. Те вербальне, що мало стати візуальним.

Декого на світлинах я не знаю, так само не знаю, коли зробили фото, якщо ніхто на зворотному боці не залишив точної дати. Проте є й такий спокійний підпис, від якого важко стримати сльози, особливо зараз (зберігаю мову й орфографію окупованого Донецька): «Этот снимок во время оккупации в VI м-це 1943 г. Бабушка с внучкой. Светочке

7 лет». Когось я не знаю, когось впізнати дуже важко, а когось — боляче: мій дідусь, худенький високий підліток, на похороні сестрички Тані. Дідусь помер у Харкові 2017 року, вже й не запитати, хто фотографував труну з маленькою дівчинкою, її обличчя на білій подушці та суворих жінок у хустках... Ці жінки не плачуть, але відсутність плачу страшніша за плач.

На цих часто невмілих і, звісно, непрофесійних (окрім кількох студійних перед Другою світовою) фотографіях треба вдивлятися саме у повітря, у нечіткі дерева на тлі, незграбні рухи, випадкових перехожих, складку на сукні, відблиск в окулярах. Світлини не мають чіткої хронології: тут є й початок XX століття, і відчинене назустріч двохтисячним рокам вікно нашої із братом дитячої кімнати.

Маленьких будиночків, городиків довкола більше нема: їх знесли заради багатоповерхівок. На першій фотографії сидить двоюрідна прабабуся Катя, тітка мого дідуся. Вона втратила єдину дитину, пережила війну, була неграмотна, але вміла любити, як зараз, напевно, ніхто не вміє. Вона сидить на ганку чужого дому, склавши руки на колінах, і цей жест смиренності каже про неї більше, ніж її погляд. Тоді в об'єктиви дивилися з неспокоєм, із тривогою та здивуванням. Це була інша історія, інше ставлення до пам'яті.

Ви побачите тут багато рук, тому що руки говорять більше за слова. Руки лікаря, руки шахтаря, майстра-підривника, руки дитини, яка займається музикою. Побачите волосся, частини одягу, випадкові віддзеркалення.

Але ви не побачите жодного обличчя, окрім мого.

Ви можете його не помітити, навіть якщо будете уважні. Воно загубилося на тлі інших фотографій, і ви можете не розпізнати, що відбувається на цій світліні (до того ж вона єдина, що сфотографована не з видруку, а з екрана).

Якщо ви таки цю світлину знайдете і розглянете, то побачите обличчя підлітки, яка тягнеться, щоб поцілувати у щоку дорослого чоловіка. Руки, що тримають фотоапарат, — це його руки. Їх можна сплутати з руками старшого друга, близького родича. Але насправді, коли ви дивитиметеся на цю фотографію, ви будете свідками насилля. Я запитую сама себе і кожного, хто це читає: на скількох підлітків суспільство може так подивитися — та вчасно не розпізнати небезпеки?

У цих фотографіях — моя пам'ять після початку війни рф проти України. Я зшиваю її по фрагментах, щоб знайти слова для говоріння. Я збираю близьких і себе по клаптиках реальності: лікоть бабусі, коліна брата, листя, дворовий собака Дружок (бачите, сльозяться його добрі серйозні очі). Пам'ять розпливчаста й незручна. Але, поки ми вдивляємося в дерева минулих століть, вона жива на цих, часто випадкових і засвічених, світлинах.

Живі та здивовані. Нечіткі. Незручні.

Ви маєте вибір: дізнатися, що там, поза межами кадру, або не дізнатися.

І якщо ви тримаєте цю книжку, всі ми — спостерігачі справжнього дива посеред війни, зокрема й війни проти нашої історії. Проти майбутнього і пам'яті, проти мови і мистецтва.

Майбутнє близько, а пам'ять — за нашими спинами. Мово, говори.

Диво стається зараз.

The fascist ideal is to transform sexual energy
into a «spiritual» force,
for the benefit of the community.
The erotic is always present as a temptation,
with the most admirable response being a heroic
repression of the sexual impulse*.
Susan Sontag

...Pod liściem dębu śpiewali jak dzieci**.
Tadeusz Różewicz

* Фашистський ідеал — перетворити сексуальну енергію на «духовну» силу, на користь суспільства. Еротика завжди подається як спокуса, до того ж пречудовою відповіддю є героїчне подолання сексуального імпульсу. (Тут і далі — переклад авторки.)

** Під листям дуба співали як діти.

